

Dagens frågor

Strejken vid LKAB

Det är ännu för tidigt att fälla sammanfattande omdömen om den stora strejken vid LKAB. Tydligt kommer en gång vetenskapliga institutioner att undersöka strejkens förhistoria och förlopp. De rena amatörerna bör inte göra sig besvär. Hur TV-ledningen ens ett ögonblick kunde tänka sig att skicka fru Sara Lidman till Kiruna som reporter vore obegripligt, om inte så många tidigare exempel på dess omdöme eller bristande omdöme redan förelagat.

Men några reflektioner kan väl göras. Det är t ex påfallande med vilken brist på psykologisk förståelse, som LKAB:s egen företagsledning handlagt strejken. Inte vid något tillfälle vid dess utbrott reste företagens verkställande direktör hr Arne Lundberg till Kiruna. I stället meddelade han genom intervjuer, att han befann sig i Stockholm, där han hade sina telefoner tillgängliga och kunde sitta i händelsernas centrum. Sämre kunde han nästan inte ha uppträtt. Kan man föreställa sig ett privatföretag, stort eller litet, där den verkställande direktören i ett fall som detta inte skulle ha talat med arbetarna direkt? Nu måste ju de strejkande och deras familjer och fö hela Sverige få det bestämda intrycket, att hr Lundberg inte hade någon aning om de villkor, som gäller för det hårda arbetet i Norrbottens gruvor. Tyvärr är det också möjligt, att han inte har det.

När nu den verkställande direktören visade en sådan svaghet och oförmåga, kunde man tro att styrelsens ordförande skulle ingripit. Så blev inte fallet. Ordförande i styrelsen är nämligen riksbankschefen hr Åsbrink, och om någon är känd för att endast ge bryska order och att inte förstå att tala med människor, så är det som bekant han. Man frågar sig vad hr Åsbrink egentligen gjort för insats för sitt styrelsearvode utom det att han hållit platsen i socialdemokratiska händer.

Ytterligare en iakttagelse har varit lätt att göra. Regeringens i vanliga fall så talföra

medlemmar har tryckt tysta som små möss var och en bakom sin tuva. Hr Wickman, som under sista året delgivit oss vilka statsföretagens fördelar skall bli, yttrade inte ett ord. Annars borde just LKAB ha gett honom illustrationer till de nya förhållanden, under vilka t ex hela apotekspersonalen nu skall tvingas att leva. Hr Wickmans handgångne man, hr Olhede, som av regeringen utan riksdagens hörande gjorts till ordförande i ett de statliga företagens samordningsföretag, skickades däremot upp till Kiruna. Men det är typiskt, att han reste i stillhet för att om möjligt bli oupptäckt och att inte ett ord av vad han kan ha rapporterat till sin uppdragsgivare har kommit ut. Sannolikt hade han ingenting annat att rapportera än sitt misslyckande.

Att LO har reagerat är däremot självklart, men därom skall ännu inga omdömen fallas. För LO har strejken vid LKAB blivit en mycket allvarlig händelse, som aktualiserat frågan om den centrala makten och därmed ombudsmannaväldet contra de enskilda människorna på arbetsplatserna. Det skall bli mycket intressant att följa hur LO egentligen tänker reda upp sina svårigheter. Hr Arne Geijer gjorde i början vissa uttalanden, som gick ut på att han försökte lägga skulden till det inträffade på arbetsgivareföreningen. Försöket var så uppenbart misslyckat, att man snart slapp höra något mera om den saken. Vad är egentligen gruvarbetarförbundets alla ombudsmän till för om inte för att sköta arbetarnas intressen på arbetsplatsen? Nu togs de tydligen med överraskning, d v s de hade inte skött sitt jobb.

Det är mycket att rekommendera, att, om vi skall tvingas till ett alltmera förstatligt samhälle, ledningen för de förstatligade industrierna sätts i händerna på industriledare och inte på socialdemokratiska politiker, som skall belönas. Så långt borde man numera vara överens. Att sedan grundorsaken till hela oron inom dessa förstatligade företag ligger på ett

annat plan, det är en annan historia, och det är alltså den som bör bli föremål för vetenskapliga och alltså om möjligt objektiva utredningar.

Unga Örnar och vapenvägrarna

I en ledare i Svensk Tidskrift nr 9, 1969, kallad Vapenvägrarna, uppmanade vi försvarsminister Sven Andersson i hans egenskap av inflytelserik ledamot av regeringen att ingripa mot den statsunderstödda organisationen Riksutställningar. Denna hade föreslagits skola hjälpa Vapenvägrarnas centralorganisation (VCO) att distribuera en utställning, som skulle propagera mot svenskt försvar. Försvaret är en nationell angelägenhet om vilken statsmakterna själva beslutar, och skattemedel borde inte få användas för att bidra till att förstöra försvarsviljan bland ungdomar. Den saken förefaller självklar.

Vi visste inte då, att det är på långt närmare håll som försvarsministern kunde göra en insats. Unga Örnar är som bekant en rikligt statsunderstödd organisation, som står i det socialdemokratiska partiets tjänst. Självt säger den sig i sina stadgar »ha förankring i arbetarrörelsen», men det är samma sak. I en uppmärksam broschyr visade Jan-Olof Sundell 1966 hur alla trådar leder åt ett håll: Unga Örnar var då, som den är nu, ett socialdemokratiskt partiorgan avsett att dra in barn och ungdom i partiet. Detta faktum söker man dölja genom att i stadgarna endast påstå sig vilja »samla de unga till en partipolitisk och religiöst obunden fritidsverksamhet» och dessutom vilja fostra dem »till insatser i samhället och aktning för arbetet».

Hur detta går till framgår av organisationens tidskrift nr 7, 1969, tryckt i 24 000 exemplar, där man upplåtit två helsidor åt hr Per Kågeson, framträdande medlem av VCO. Hans artikel heter Vägra värnplikt!, och den har skrivits i form av ett samtal mellan några skolpojkar i en av de högre klasserna. De har

lyssnat till ett föredrag, där de fått höra om »militärjuntans terrorfasoner» i Brasilien, och tydligen tror de på vad de hört. »Militärer är likadana nästan överallt – i Sverige med, sa Kjell. I Sverige är dom höger nästan allihop. Tror ni inte dom skulle hjälpa fabriksägarna mot arbetarna» etc. i samma stil. Helt konsekvent slutar det hela med att Kjell avser att totalvägra. Vad som är kvar av sidan, där artikeln tryckts, har sedan upplåtits för en annons för VCO. Låt oss gissa att det är en gratisannons, alltså betald av statsmedel.

Det lönar sig naturligtvis inte att här påpeka för utgivaren av tidskriften Unga Örnar hur oanständigt det är att misstänkliggöra en hel kår av svenska tjänstemän, officerarna, för vilja till »terrorfasoner» eller för att vilja utöva någon slags diktatur mot andra grupper i samhället. Men det bör löna sig om försvarsministern vill göra det. Han är närmast till att försvara sina egna underlydande mot lögnaktiga insinuationer, framförda i en tidskrift som ges ut av hans egna partikamrater.

Han kan då också påpeka för ledningen av Unga Örnar – dit för inte så länge sedan hörde den nuvarande utbildningsministern – att man inte fostrar medlemmar till insatser i samhället genom att söka undergräva vad som i demokratisk ordning beslutats för samma samhälles försvar. Vi är ytterligt toleranta, kan han säga, och vi tillåter att VCO existerar. Men han kan säkerligen få statsministerns stöd om han tillägger, att tolerans inte är det samma som larvighet och att staten inte önskar vara med och betala för agitation mot statens egen yttre och inre säkerhet.

Charity begins at home, heter det. I detta fall kan man kanske översätta så, att regeringspartiet bör uppfostra sina egna.

Två slags filmmord

Professorn i straffrätt Alvar Nelson skrev år 1964 i Svensk Juristtidning en artikel med titeln Filmmord, där han ur personlighetsrätts-

liga synpunkter med gillande kommenterade och vidareutvecklade en dom av Norges Høyesteret, som meddelats 1952. Domen innebar ett förbud mot förevisning av filmen »To mistenkelige personer», inspelad 1949-50, och byggd på Gunnar Larsens år 1933 utkomna bok med samma titel. Denna byggde i sin tur på det sk Lensmannsmordet 1926, där en norsk brottsling tillsammans med en svensk mördade två polismän. Mördaren hade efter dom på livstids fängelse av nåd villkorligt frigivits strax före 1949, och det var på hans talan, som filmen förbjöds. Gärningsmannen ansågs sålunda trots sitt svåra brott ha ett på den sk personlighetsrätten grundat anspråk mot att brottet refererades i form av en film efter så lång tid, även om återgivandet skulle ha varit korrekt. Titeln på Nelsons artikel lämnar - måhända avsiktligt - läsaren i ovissheit om det syftar på en film om ett mord eller om det syftar på filmbolagets symboliska mord efter 24 år på gärningsmannens personlighet.

Man kan här dra en intressant parallell med den svenske filmregissören Bo Widerbergs film »Ådalen 31», som i långt högre grad borde betecknas som ett filmmord, d v s ett symboliskt mord efter 38 år på annans personlighetsskydd, närmare bestämt kapten Mestertons. Skillnaderna är emellertid flera. Dels var den norska filmen att döma av rättegångsreferaten i det av Nelson återgivna målet betydligt mera verklighetstrogen än den svenska. Vidare behandlade den norska filmen en grov brottsling, medan den svenska filmen behandlade en oförvitlig man, som dels hade olyckan att vara officer och dels i ett ytterst svårt läge sökt göra sin plikt för att stävja ett uppror, där den olyckliga följden blivit att fem människor förlorat livet. Slutligen hade huvudpersonen i den norska filmen dömts till lagens strängaste straff, medan Mesterton, som dock endast är en bifigur i den svenska filmen, visserligen åtalats vid krigsrätt men frikänts.

Enligt tidningsuppgifter är hr Widerberg nu sysselsatt med inspelning av en ny film av politisk karaktär, nämligen »Joe Hill», där man har anledning att räkna med att en motsvarande behandling kommer att vederfaras domaren Ritchie i den distriktsdomstol i Salt Lake City, som dömde Hill, alias Joseph Hillstrom, alias Joel Hägglund, till döden, samt de tre domarna i staten Utahs högsta domstol Straup, Frick och Mc Carthy, som fastställde domen, och slutligen statens guvernör Spry, som vägrade att benåda Hill. Eftersom endast få och spridda röster inskridit till Mestertons försvar mot de grova beskyllningar han utsatts för, är det att befara, att de fyra amerikanska domarna och guvernören kommer att få ligga helt ogilla.

Hugade spekulanter bör vara intresserade av att det finns ett ytterligare brännbart ämne för en film, värdigt att förevisas av en politisk mästare, nämligen Amaltheadet. Detta var ett av de hittills lyckligtvis mycket få politiska morderna i Sverige, där tre unga socialister den 12/7 1908 mördade en engelsk arbetare och skadade ett flertal ombord på logementsfartyget Amalthea i Malmö hamn. Brottet upplärades mycket snart, och två av dem dömdes av rådhusrätten i Malmö till döden, medan den tredje dömdes till livstids straffarbete. Skånska hovrätten fastställde domen. Högsta Domstolen, dit enligt då gällande bestämmelser samtliga dödsdomar skulle underställas, nedsatte straffet till livstids straffarbete för en av de dödsdömda, medan dödsstraffet för den andre fastställdes. Denne i sin tur blev benådad av Konungen till samma straff. Efter en intensiv politisk agitation benådades alla tre år 1917 efter en för dåtida förhållanden exceptionellt kort strafftid. Fallet är också unikt så tillvida att alla tre skrev var sin bok om brottet och straffavtjänandet. Möjlighet finns alltså att i efterhand brännmärka och spika vid skampålen polisen i Malmö, åklagaren i målet, domarna i rådhusrätten samt majoriteten av domarna i hovrät-

ten och HD, som ville döma till döden, och de justitieministrar, som avtog de täta nådeansökningarna. Slutligen kan den mördade, död sedan över 60 år, framställas hur nedsättande som helst; han lär ej kunna försvara sig.

Nordek och Finland

Ett av de tilltalande dragen i Nordek-projektet var att det fördes så energiskt framåt. Heder härav tillkom ej minst Nordiska rådet. Ju längre utredningen framskred, ju klarare blev det även för de tveksamma i Norge och Danmark, att fördelarna av ett nordiskt ekonomiskt samarbete var betydligt större än nackdelarna. Att omställningssvårigheter skulle föreligga var dock uppenbart. Det svenska lantbruket kom bl a i kläm, och tyvärr därmed också den svenska beredskapen på försörjningsområdet.

Ett är säkert. Utåt skulle ett ekonomiskt samarbetande Norden ha betytt en tyngd gentemot EEC, som inte torde ha blivit underskattad.

Mot denna bakgrund kom det plötsliga finländska meddelandet i december, att statsministermötet i Åbo måste uppskjutas, som en fullständig överraskning. Man gissade först på att påtryckningar från »utanförstående» skulle ha förekommit, d v s i klarspråk på att Sovjetunionen skulle ha inlagt veto mot Finlands deltagande i Nordek. Orsaken härtill skulle i sin tur varit, att efter det senaste EEC-mötet i Haag hade möjligheterna till ett vidgat europeiskt samarbete ökat, med förhandlingar om Storbritanniens inträde redan från i sommar. Men det finns knappast anledning att tro att Moskva rest några avgörande invändningar. Att man där noga följer utvecklingen är naturligt, men alla vet att Finlands medverkan i ett större europeiskt sammanhang alltid måste förutsättas ske på speciella villkor.

Inom Finlands regering tycks hr Karjalainen ha framfört invändningar på centerns vägnar. Just han borde ju som utrikesminister och agrar/centerman långt tidigare ha sett om

några svårigheter för Finland kunde uppstå. Och eftersom han brukar vara talesman för president Kekkonen, vilken enligt det finländska systemet ytterst leder utrikespolitiken, vore det ju besynnerligt, om båda dessa herrar först på detta sena stadium upptäckt för andra osedda hinder för Finlands samarbete med övriga nordiska länder i en väsentlig fråga.

På sina håll har det antytts, att hr Koivisto växt litet för högt i presidentens ögon under de ideliga statsministermötena och att hr Kekkonen helt enkelt gjorde slut på dessa och satte hr Koivisto på plats. Inrikespolitiska hänsyn, såsom ett framtida presidentval, skulle ha fått gå före de allmänordiska. Man vill ogärna tro detta. Skulle emellertid så vara fallet, måste frågan ställas om inte Nordek bör inskränkas till de länder, som är samarbetsvilliga. Hänsynen till den förvirrade inrikespolitiska situationen i Finland bör kanske inte utsträckas längre än vad som för det övriga Norden anses vara alldeles nödvändigt.

Könskvotering

När hr Ingemund Bengtsson utnämndes till jordbruksminister utan att tidigare nämnvärt ha sysslat med agrara frågor hette det, att han skulle lära sig problemen på fjorton dagar. Denna förklaring framställdes i efterhand från regeringshåll som ett skämt. Inte desto mindre tycks hr Bengtssons regeringskollega sedan några månader, utbildningsminister Ingvar Carlsson, knappast ha sett det så. Istället har han av allt att döma känt sig pressad att i sin tur så snabbt som möjligt komma med något uppseendeväckande utbildningspolitiskt utspel, det må sedan innehålla vad som helst.

På annat sätt är det nämligen svårt att förklara några av de uttalanden hr Carlsson gjorde som telefonväktare i radio i november i fjol. Den nyutnämnde utbildningsministern beklagade där den i vissa fall sneda könsfördelningen som råder vid en del utbildningsan-

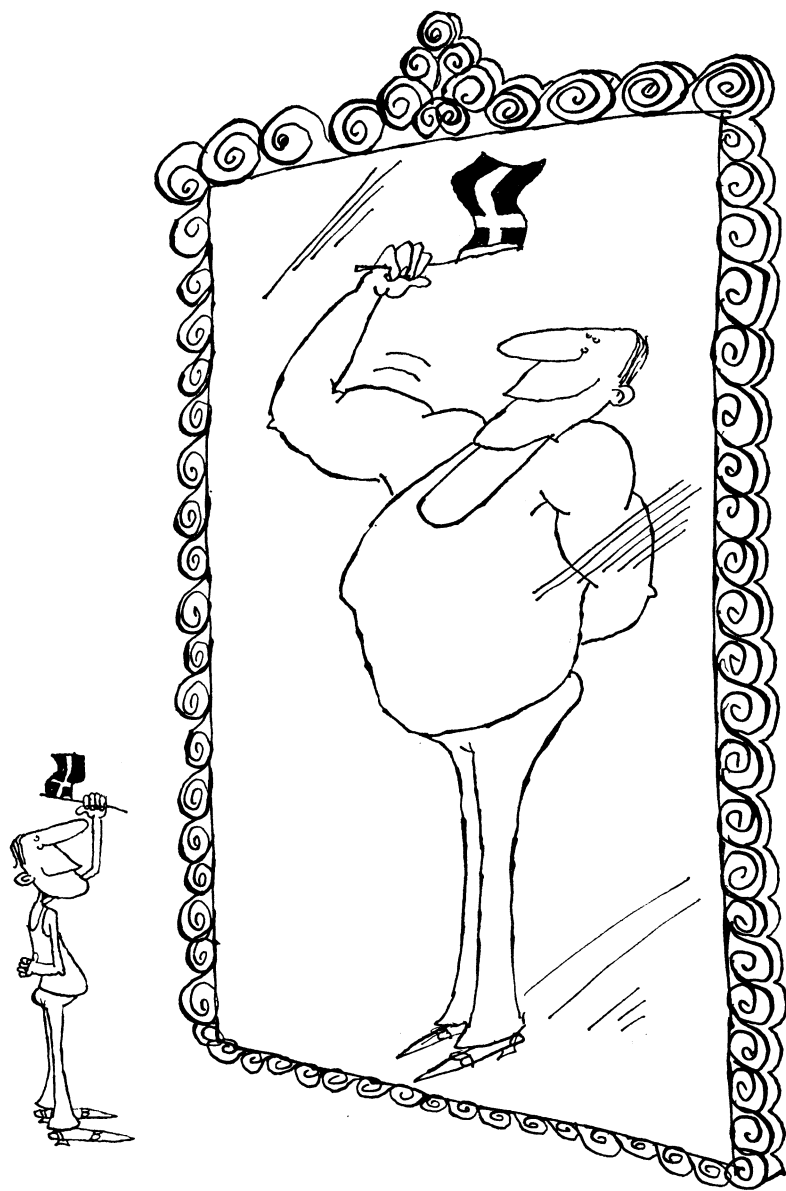
stalter. Som exempel nämnde han teknisk utbildning, där den manliga dominansen är påtaglig, och förskollärarytbildningen, till vilken nästan enbart kvinnor tas in. För att ändra på detta kommer »hårdhänta metoder att tas till», sade han. Som smakprov på sådana nämnde han könskvotering.

Kvotering innebär att man håller undan ett visst antal platser vid en utbildning till en särskild kategori sökande. Utbildningsministern menade alltså, att man bestämmer att exempelvis 50 procent av de intagna till förskollärarytbildningen skall vara män, oavsett om det finns kvinnor med bättre meriter. På så sätt skulle en jämnare könsfördelning inom yrket så småningom kunna uppnås.

Hr Carlssons förslag är alldeles för lite radikalt. Eftersom denna snedvridna könsfördelning redan funnits ett antal år, måste det givetvis till en än mer genomgripande kvotering – exempelvis att 100 procent av de intagna skall vara män – om man inom rimlig tid skall lyckas åstadkomma den önskade nivelleringen mellan könen. Men SSU har kanske ännu inte bestämt hr Carlsson definitivt ännu, så osvuret är bäst!

Det är uppenbart att mäns och kvinnors val av utbildningsvägar fortfarande i viss mån följer föräldrade värderingar. Men för att ändra på det förhållandet finns inga patentmediciner. Allra minst är kvoteringen en sådan. Kvotering med avseende på bakgrundsutbildning förekommer nu vid flera utbildningsvägar, t ex gymnastiklärar-, sjuksköterske- och sjukgymnastutbildningen. Resultatet har blivit att personer med längre utbildning, t ex genomgången gymnasium, konkurreras ut av sådana med enbart grundskola i bagaget. Gymnasister utsätts sålunda för en regelrätt diskriminering som i sak innebär att man förnekar värdet av deras utbildning.

Könskvotering är knappast en lyckligare metod. Konsekvenserna blir desamma: mindre kvalificerade slår i kraft av sitt kön ut bättre meriterade. Också detta system är djupt orättfärdigt. Man vill därför hoppas att hr Carlsson, nu när han blivit en smula varmare i kläderna, skall kunna hitta på bättre utspel än sådana som går ut på att driva ut djävulen med Belsebub.

Svensken i spegeln